

jednoho z 1. pol. I. stol. př. Kr. a druhého, Aetiova, z doby kolem 100 po Kr.) všichni pozdější spisovatelé, kteří pojednávali o staré filosofii: Cicero, skladatelé dvou souborných děl zachovaných se jménem Plutarchovým (Stromateis, Placita philosophorum), Diogenés Laertios, Stobaios, církevní spisovatelé Hippolytos a Theodoros, Aristotelovi vykladaatelé Alexandros, Simplikios, Filoponos aj. Předsokratovské myšlenky podávali zpravidla zcela stručně, heslovitě (doxai, mínění) a leckdy zkomoleně, neboť je znali z druhé, ba i z třetí nebo čtvrté ruky. Podrobněji, ale ne vždy spolehlivě jednali o Xenofanovi, Melissovi, Gorgiovi neznámý peripatetik z počátku doby císařské (jeho spisek býval přičítán Aristotelovi) a o Pythagorovi jeho novoplatonští životopisci Porfýrios a Iamblichos.

Soustavně se počala zkoumat předsokratovská filosofie začátkem XIX. století; jedním z prvních, kdo se jí důkladně obíral, byl Schleiermacher a po něm ji celou podrobně vyložil E. Zeller (Die Philosophie der Griechen, I, 1844; I 1⁷, 1923, I 2⁶, 1920). Ale na pevný základ postavil toto bádání teprve H. Diels, jenž sebral i uřídil starověké podání o předsokratovcích, pokud vychází z Theofrasta, (Doxographi Graeci, 1879) a kriticky vydal i části přeložil jejich zlomky (Fragmente der Vorsokratiker, 1903; 5. vyd. zpracoval W. Kranz, 1934—7). Na jeho pracích jsou založeny všechny výbory předsokratovců (W. Nestle, Die Vorsokratiker, 1907, 3 1929; W. Capelle, Die Vorsokratiker, 1935; W. Kranz, Vorsokratische Denker, 1939) i můj překlad, jakož i všechny novější obrazy předsokratovské filosofie (např. P. Tannery, Pour l'histoire de la science hellène, 1887; J. Burnet, Early greek philosophy, 1892, 4 1930; Th. Gomperz, Griechische Denker, I 1896, 4 1922; K. Joël, Geschichte der antiken Philosophie, I, 1921) a nesčetné práce o jednotlivých jejich zjevech. Ve svém překladě podřizují Dielsovo číslování zlomků (A značí nepřímý, B přímý zlomek), třeba se mnohdy odchyľují od jeho uspořádání. Označují také, z kterého spisovatele jsou čerpány jednotlivé zlomky, poněvadž na tom závisí jejich hodnotě, a u zlomků, které nejsou obsaženy v Dielsově vydání, poznamenávám též místo spisu.

Do 2. vydání jsem pojal některé nové zlomky a změnil jsem uspořádání Démokritových zlomků. Úvod jsem opravil podle nové literatury a překlad hlavně podle F. Stiebitzova posudku 1. vydání z r. 1944 v *Naší vědě* 24/1946, str. 140 n. a podle svého překladu *Zlomků starořeckých atomistů*, SNPL 1955.

Karel Svoboda

BÁJE O VZNIKU SVĚTA

Tzv. ORFEUS

Promluvím, ke kterým sluší; vy nečistí, zavřete dveře!

[Zl. B 7 z Platóna a Justína]

Zeus, blesk jasný, se první zrodil a poslední bude,
Zeus je hlavou a středem i dovršitelem všech věcí,
Zeus je základem země i základem hvězdného nebe,
Zeus se narodil mužem a stal se též nesmrtnou ženou,
Zeus je dechem všeho i neumdávajícím ohněm,
Zeus je kořenem moře a Zeus je sluncem i lunou,
Zeus, blesk jasný, je králem a Zeus je vládcem všech tvorů,
neboť je všechny byl ukryl a na světle radostné zase
vyvedl ze svých útrob je všechny, dílo to trudné.

[Ketu, *Orphicorum fragmenta*, zl. 21a z Pseudoaristotelova spisu *O resmíru*]

Ókean, tekoucí krásně, se první ženiti začal;
Tethydu za choť si vzal, svou sestru ze stejné matky.

[Zl. B 2 z Platóna]

Voda byla podle něho (Orfeu) počátkem všeho, z vody se usadilo bahno a z obou se pak zrodilo zvíře, drak. Ten měl narostlou lví hlavu, uprostřed měl tvář boha a slul Héraklés i Čas. Tento Héraklés zplodil nadmíru veliké vejce, jež, jsouc plné, se pod tíhou ploditele rozlomilo ve dvě působením tlaku. Tu jeho hoření část se stala Uranem (Nebem), a co bylo dole, stalo se Zemí... Uranos pak, obcovav se Zemí, zplodil ženy Klóthó, Lachésis, Atropos, storuké muže Kotta, Gyga, Briarea a jednooké obry jménem Hrom, Blesk a Svit. I spoutal je Uranos a uvrhl do podsvětí, ježto se dověděl, že ho synové svrhnu z vlády. Země se proto rozhněvala a zrodila Titány:

Jinochy Uranovce pak zrodila vládkyně Země,

kteří přijmením zvou též Titány, protože oni Uranu, hvězdnému otci, se těžce pomstítí měli.¹

[Zl. B 13 z Athénagory]

Orfeus praví, že Spravedlnost, sedíc vedle Diova trůnu, pozoruje vše lidské.

[Zl. B 14 z Pseudodémosthena]

... říká (orfické vyprávění), že duše vstupuje do těla z vesmíru při vdechování, jsouc nesena větry.

[Zl. B 11 z Aristotela]

Někteří říkají, že je tělo (*sóma*) hrobem (*séma*) duše, tak jako by byla v přítomné době pohřbena. A ježto duše označuje prostřednictvím těla, cokoliv označuje, i proto je prý tělo správně zvané *séma* („znak“, „pomník“, „hrob“). A jak se mi zdá, pojmenovali tak tělo zejména Orfeovi stoupenci, domnívajíce se, že duše trpí trest za to, zač je trestána, a že má tuto ohradu jako vězení, aby byla držena ve vazbě (*sózétai*, srv. *sóma*). Je tedy tělo, jak se vskutku jmenuje, vazbou duše, dokud tato nesplatí svou pokutu...

[Zl. B 3 z Platóna]

EPIMENIDÉS

Epimenidés prý uznával dva prvopočátky, vzduch a noc ... a z nich se zrodilo Podsvětí, třetí to tuším počátek, smíšený jaksi a sloučený z oněch dvou. Z nich pak vzešli dva Titáni ... a když spolu obcovali, vzniklo vejce ...

[Zl. B 5 z Damaskia]

Nebylo pupku² ni uprostřed země, ni uprostřed moře; je-li snad nějaký, bohům je zjevný a nezjevný lidem.

[Zl. B 11 z Plutarcha]

FEREKYDÉS

Zas (Zeus), Kronos (srv. *chronos*, „čas“) a Chthonie (zemská) byli

¹ Jméno Titán spojeno tu nesprávně s *tinomai* „mstím se“, „trestám“.

² Věřilo se, že pupek (*omfalos*), tj. střed země, je v Delfách.

vždycky; Chthonie pak byla pojmenována Gé (země), ježto jí Zas dá zemi darem.

[Zl. B 1 z Diogena Laertia]

Ferekydés učí, že jsou věčné Zas, Kronos i Země, první to tři počátky, jeden před dvěma a dva po jednom, že Kronos učinil za svého semene oheň, vzduch a vodu ... a že z těchto počátků, rozdělených do pěti slují, vzniklo jiné, četné pokolení bohů, nazvané „paterá sluj“.

[Zl. A 8 z Damaskia]

Ferekydés bájí, jak se radí vojsko proti vojsku, a vůdcem jednoho činí Krona, vůdcem druhého pak Ofionea (*ofis*, „had“). Vypráví též o jejich vyzváních i utkáních a o tom, že se dohodli, aby ti byli přemoženi, kteří z nich padnou do Ogenu (*Okeanu*), a aby ti měli nebe, kteří je vytlačí a přemohou...

[Zl. B 4 z Órigena]

... vystavějí Diovi mnoho velikých domů. A když to všechno dokončili, i věci i sluhy i služby i vše ostatní, čeho je potřebí — když je to tedy všechno hotovo, vystrojí svatbu. A když nastane třetí den svatby, vyrobí Zas veliký a krásný plášť a na něm vytká Zemi, Ogena i Ogenův dům... (Zas pak řekne Zemi: „Ježto si přeji, aby) tobě náležely snatky, tímto tě uctívám. A ty buď pozdravena a budiž mou!“ To bylo, jak říkají, první odhalení nevěsty, a od té doby se to stalo zvykem bohům i lidem.² Ona mu pak odpoví, přijavši od něho plášť...

[Zl. B 2 z papyru III. stol. n. l.]

Ferekydés vyprávěl, že se Zeus, když chtěl stvořit svět, změnil v Eróta, protože skládáje vesmír z protiv, uvedl jej v souhlas i v lásku a všem věcem vštípl totožnost i jednotu všim pronikající.

[Zl. B 3 z Prokla]

Ferekydés pravil: „Pod onou částí (zemí) je podsvětní část a střehou ji dcery Boreovy (Severákovy), Harpyje a Thyella (Vichřice). Tam vypuzuje Zeus, dopustí-li se někdo z bohů zpupnosti.“

[Zl. B 5 z Órigena]

¹ Doplněno.

² *Anakalyptéria* (odhalení) byla součástí svatebních obřadů: nevěsta sála svůj závoj a ženich ji obdaroval.

Ferekydés řekl první, že jsou lidské duše nesmrtelné.

[Zl. A5 z Cicerona]

Ferekydés prý počal první učít o stěhování duší.

[Zl. A2 ze Suidy]

AKUSILAOS

Akusilaos pokládá tuším za první počátek Chaos, jakožto zcela nepoznatečný, a po něm, jednom, tyto dva: mužský počátek, Erebos (Temno) a ženský, Noc ... a z jejich spojení se zrodily, jak praví, Ether (vzduch), Eros a Mysl ... Mimo to odvozuje od nich ještě veliký počet jiných bohů...

[Zl. B 1 z Damaskia podle Eudéma]

Ókeanos se pak ožení se svou vlastní sestrou Tethydou a z nich se zrodí tři tisíce řek. Achelóos¹ je z nich nejstarší a je nejvíce uctíván.

[Zl. B 21 z Didyma u Macrobia]

THEAGENÉS

... někteří se domnívají, že je (u Homéra) vše řečeno obrazně o přirozenosti živlů ... Jmenuje oheň Apollónem, Héliem a Héfaistem, vodu Poseidónem a Skamandrem², měsíc zase Artemidou, vzduch pak Hérou atd. Podobně dává též někdy jména bohů stavům: rozumnosti jméno Athéينو, nerozumnosti Arcóvo, touze Afrodítino a rozumu Hermovo... Tento způsob obrany Homéra je velmi starobylý, pochází od Theagena Rhegijského.

[Zl. 2 z Homérových scholií]

¹ V středním Řecku.

² Řeka u Troje.

II

SEDMERO MUDRCŮ

KLEOBŮLOS

Míra je nejlepší. Je třeba ctít otce, ochotně naslouchat a nemnoho tlachat ... nenávidět bezpráví, zachovávat zbožnost, občanům radit co nejlépe, ovládat rozkoš, nedělat nic násilím, vychovávat děti, modlit se k osudu, odklízet sváry, odpůrce lidu pokládat za nepřítele ... brát si ženu z rovných, neboť vezmeš-li si ji z mocnějších, do- staneš pány, ne příbuzné...

SOLÓN

Nic příliš! ... Vyhýbej se rozkoši, která plodí zármutek! ... Pečet své řeči mlčením a mlčení vhodnou dobou! ... Nemluv spravedlivěji než tvoji rodiče! Neziskávej rychle přátele, a ty, které získáš, nezavrhuň rychle! Nauč se poslouchat, budeš umět panovat ... Rad občanům ne nej příjemnější, nýbrž nejlepší věci! Nebuď drzý! Neobeuj se špatnými! Měj v úctě přátele!...

CHILÓN

Poznej sebe! Při pití mnoho netlachej, neboť pochybíš! Nevyhro- zuj svobodným, neboť to není spravedlivé! ... K hostinám svých přátel se ubírej pomalu, k jejich neštěstí rychle! Vystrojuj laciné svatby! Blahoslav mrtvého! Cti staršího! ... Raději vol škodu než hanebný zisk, neboť ona tě bude mrzet jednou, tento vždycky! Nevysmívej se nešťastnému! ... Ovládej hněv! ... Poslouchej záko- nů! Krivdi-li se ti, smiř se; jsi-li potupen, pomsti se!